

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Vooropleiding
Hoger
Beroeps
Onderwijs

HAVO Tijdvak 1
VHBO Tijdvak 2
Vrijdag 19 mei
9.00 – 12.00 uur

Vragenboekje

**Dit examen bestaat uit 25 vragen.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel
punten met een goed antwoord behaald kunnen
worden.**

Als bij een vraag een verklaring of uitleg
gevraagd wordt, worden aan het antwoord
geen punten toegekend als deze verklaring of
uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen,
voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden
gevraagd en je geeft meer dan twee redenen,
worden alleen de eerste twee in de
beoordeling meegeteld.

Verderop in het examen bij vraag 10 bevindt zich een stelopdracht. Reserveer voldoende tijd om deze opdracht te kunnen uitvoeren.

Een nieuwe eeuw, nieuwe verhoudingen? Nederland 1880–1919: op het breukvlak van twee eeuwen

Vanaf het einde van de negentiende eeuw nam het liberale overwicht in de landelijke politieke verhoudingen sterk af. Dit hing samen met wijzigingen in het kiesrecht.

2p **1** Toon deze samenhang aan.

Gebruik bron 1.

De tekenaar beeldt de emancipatiebewegingen socialisme en feminisme samen af.

4p **2** A. Leg aan de hand van de manier waarop de tekenaar het feminisme afbeeldt uit dat deze prent aansluit bij de rooms-katholieke bezwaren tegen deze emancipatiebeweging.
B. Maak met een gegeven uit de bron aannemelijk wat de tekenaar de socialisten verwijt.

Circa 1880 leefden ouders uit de lagere bevolkingsgroepen rond het bestaansminimum, zowel wanneer de kinderen klein waren als wanneer de kinderen het huis hadden verlaten.

3p **3** A. Beredeneer waardoor deze ouders rond 1880 in beide fasen rond het bestaansminimum kwamen.
B. Verklaar waarom de situatie zoals in de inleiding beschreven rond 1919 minder aanvaardbaar werd gevonden.

De *Nederlandse Vrouwenbond tot Verhooging van het Zedelijk Bewustzijn* zette zich in voor uitbreiding van mogelijkheden van betaalde arbeid voor vrouwen en voor afschaffing van het verbod op het onderzoek naar het vaderschap.

5p **4** A. Beredeneer het verband tussen de hoofddoelstelling van de *Vrouwenbond* en de eis de mogelijkheden voor betaalde arbeid voor vrouwen uit te breiden.
B. Verklaar waarom de afschaffing van het verbod op het onderzoek naar het vaderschap een bestrijding van de dubbele moraal inhield.

Abraham Kuyper was op journalistiek, politiek, wetenschappelijk en kerkelijk terrein zeer actief.

3p **5** Kies twee van deze terreinen en geef bij elk van deze twee een voorbeeld van een door Kuyper opgerichte instelling of organisatie en leg vervolgens uit welke gemeenschappelijke doelstelling deze activiteiten verbond.

Gebruik bron 2.

Een belangrijke oorzaak voor de afsplitsing van de Vrijzinnig Democratische Bond (VDB) van de liberale hoofdrichting is een verschil in visie op de rol van de overheid.

4p **6** A. Geef aan de hand van de statuten van de VDB aan wat dit verschil inhoudt.
B. Leg uit dat de ideeën van deze partij een antwoord zijn op de sociale gevolgen van de industrialisatie.

Gebruik bron 2.

2p **7** Ontleen aan de statuten van de VDB een opvatting van deze partij die wél, en een opvatting die niet overeenstemt met die van de SDAP.

Gebruik bron 3.

Deze bron brengt aspecten van het moderniseringsproces van Nederland na 1900 in beeld.

2p **8** Noteer twee beeldelementen die dit bevestigen en geef daarbij telkens aan voor welk aspect van modernisering dit illustratief is.

Gebruik bron 4, 5 en 6.

De bronnen 4, 5, en 6 geven een socialistische, een rooms-katholieke en een liberale visie op de Zedelijkheidswet weer.

- 6p 9 Beschrijf per bron welk argument voor of tegen de Zedelijkheidswet gebruikt wordt en breng dit in verband met de politieke of godsdienstige overtuiging van degene die in de bron aan het woord is.

- 15p 10 Schrijf na het lezen van de inleiding en de aanwijzingen een samenhangend historisch artikel.

Inleiding:

Het is 20 november 1919. Jarich Nooitgedagt heeft net in de krant gelezen dat de dag ervoor Domela Nieuwenhuis overleden is. Dit bericht zet hem aan het denken. Jarich werd geboren in 1869 in een Fries dorp. Als jonge landarbeider werd hij aanhanger van Domela Nieuwenhuis. In 1890 vond hij werk in een drukkerij. In zijn vrije uren doet hij mee aan het maken van een socialistische krant: *De Volkskameraad*. Door zijn grote inzet wist hij zich te scholen tot een goede typograaf. Door zijn werk voor de krant werd hij actief in de socialistische arbeidersbeweging om zijn idealen van gelijkheid en sociale rechtvaardigheid te verwezenlijken.

Voor Domela Nieuwenhuis had Jarich een grote bewondering. Toch raakte hij er na 1903 van overtuigd dat er met Domela Nieuwenhuis geen verbetering in het lot van de arbeiders te bereiken viel.

Om zijn idealen te verwezenlijken werd hij daarna lid van de SDAP en het NVV. Om Domela te herdenken wil Jarich een artikel schrijven voor *De Volkskameraad*. Hij wil daarin duidelijk maken wat de betekenis van Domela Nieuwenhuis voor de arbeidersbeweging als geheel en voor zijn eigen persoonlijke ontwikkeling is geweest. De titel heeft hij al: *Herinneringen aan Domela: dromen van de revolutie*.

Aanwijzingen:

- Verplaats je in de persoon van Jarich Nooitgedagt en schrijf zijn artikel.
- Neem de titel over.
- Sluit je verhaal aan op de *cursief* gedrukte kopjes bij de opdrachten A tot en met D en neem die over.
- Voer onderstaande opdrachten A tot en met D achtereenvolgens uit.

De beweging ontstaat

A. In dit deel van je artikel maak je kort duidelijk waardoor juist de situatie van de landarbeiders in de jeugd van Jarich zo slecht was en wat Jarich en zijn collega's van Domela Nieuwenhuis verwachtten.

De beweging in ontwikkeling: richtingenstrijd

B. Na afloop van het Kamerlidmaatschap van Domela Nieuwenhuis in 1891 ontbrandde in de Sociaal Democratische Bond een felle discussie. Beschrijf de discussie over de te volgen strategie die Jarich meemaakte in deze jaren.

Maak vervolgens aannemelijk waarom Jarich, ondanks zijn twijfels aan de koers van de SDB, toch trouw bleef aan Domela Nieuwenhuis.

De beweging verdeeld: de spoorwegstakingen van 1903

C. Vervolgens beschrijf je hoe Jarich na 1903 besloot de beweging van Domela Nieuwenhuis toch te verlaten en lid te worden van de SDAP en het NVV. Besteed daarbij aandacht aan:

- het verschil in *doel* en *resultaat* tussen de eerste en de tweede spoorwegstaking van 1903
- het gevolg voor de arbeidersbeweging van de gebeurtenissen in 1903
- en noem een argument voor de stap die Jarich zet.

In memoriam: wat betekende Domela Nieuwenhuis voor de arbeidersbeweging en voor mij?

D. Maak tenslotte twee afwegingen. Een afweging waaruit blijkt hoe Jarich de rol van Domela Nieuwenhuis in de arbeidersbeweging waardeert en een afweging waaruit blijkt hoe Jarich de rol van Domela Nieuwenhuis in zijn eigen leven ziet. Betrek in je antwoord de titel van het artikel.

Duitsland en Europa, 1945–2000

Gebruik bron 7.

Deze bron brengt enkele kenmerken van het Duitsland van vlak na de oorlog in beeld.

- 2p **11** Noem twee beeldelementen en verbind daaraan telkens een kenmerk van Duitsland uit die tijd.

Gebruik bron 8.

- 4p **12** A. Geef met een beeldelement aan hoe volgens de tekenaar in de Bondsrepubliek aangekeken werd tegen de Duitse eenheid.
B. Leg met een beeldelement uit welk motief de tekenaar ziet voor de houding van beide West-Duitse bewindslieden.

Gebruik bron 9.

Het gebruik van de benaming 'Volkscongres' is kenmerkend voor de volksdemocratie die later in de DDR tot stand komt.

- 2p **13** Ontleen aan de bron een ander kenmerk van deze volksdemocratie.

Gebruik bron 9.

- 2p **14** Geef aan de hand van de bron een argument waarmee een voorstander van de volksdemocratie zijn opvatting kan verdedigen tegen kritiek op het niet-democratische karakter ervan.

Tussen 1949 en 1963 drukte Adenauer zijn stempel op de politiek van de Bondsrepubliek.

- 3p **15** Noem drie kenmerken van de buitenlandse politiek van Adenauer, inclusief zijn Duitslandpolitiek, en licht deze telkens toe.

- 2p **16** Geef een reden waarom de teleurstelling van Adenauer over het niet doorgaan van de EDG in 1954 van korte duur was.

- 2p **17** Geef een argument waarom historici de Duitsland-politiek van Adenauer na 1961 als mislukt beschouwen.

In vergelijking met zijn voorgangers vertoonde het beleid van de regering Brandt ten opzichte van de DDR elementen van verandering en elementen van continuïteit.

- 4p **18** Toon dit voor beide elementen met een voorbeeld aan en geef daarbij telkens een verklaring voor dit beleid.

- 2p **19** Verklaar de grote angst voor West-Duitsland in Polen en noem een aspect van de 'Ostpolitiek' waardoor Brandt deze angst verminderde.

Aan het eind van de jaren zeventig reageerde bondskanselier Schmidt zowel in zijn binnenlandse als in zijn buitenlandse politiek op wat hij zag als bedreigingen voor de Bondsrepubliek.

- 4p **20** Noem twee van die bedreigingen, één op binnenlands en één op buitenlands terrein, en verbind daaraan telkens de politieke reactie van Schmidt.

Gebruik de bronnen 10, 11 en 12.

Stel: een historicus gebruikt de bronnen 10, 11 en 12 bij een onderzoek naar het leven van burgers in de *Nischengesellschaft* van de DDR.

- 8p **21** A. Ontleen aan elk van de bronnen 10, 11 en 12 een kenmerk van het openbare leven van burgers in een Oostblokland als de DDR.
B. Leg per bron uit welk aspect van de *Nischengesellschaft* in het leven van de geïnterviewde naar voren komt.
C. Leg uit welk belang het bewind in de DDR had bij het gedogen van de *Nischengesellschaft*.

In de periode 1989–1994 waren in het oosten van Duitsland bij verschillende demonstraties leuzen op spandoeken te lezen. In een willekeurige volgorde waren dat:

a. *Wir waren das Volk*

b. *Wir sind das Volk*

c. *Wir sind ein Volk*

- 3p **22** Zet de leuzen in de chronologisch juiste volgorde en maak bij elke leuze duidelijk welke gevoelens de demonstranten willen uitdragen naar hun overheid.

Gebruik bron 13.

- 2p **23** Ontleen aan de bron het standpunt dat premier Thatcher inneemt ten aanzien van de Duitse hereniging en geef een verklaring voor haar standpunt.

Gebruik bron 13.

- 2p **24** Noem twee verschillende oorzaken voor de ontwikkeling in Oost-Duitsland die premier Thatcher verwacht.

Premier Thatcher schreef in bron 13 dat haar opvatting gedeeld werd door de Franse president Mitterand.

- 2p **25** Noem de reden waarom president Mitterand uiteindelijk een positief standpunt innam ten aanzien van het plan van bondskanselier Kohl voor een snelle hereniging.

Einde